

BAJKE IN POVESTI O DEVETLETKI

Pingvinlandija
je kul!!!

V Pingvinlandiji imajo
otroci zelo radi brokoli,
cvetačo in vampe!!!

V Sloveniji imajo pa otroci
najraje devetletko!
Častna pingvinska! Tako je
in nič drugače. Kakopak!

Devetletka
je zakon.
Itak!

dr. Kristijan Musek Lešnik

*Problemov ne moremo reševati
z vzorci razmišljanja,
ki so pripeljali do njih.*

Albert Einstein

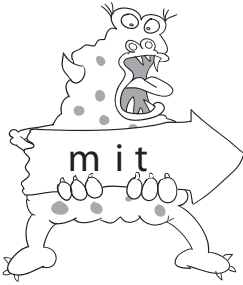

MITI, BAJKE, PRIPOVEDKE,
PRAVLJICE, IZMIŠLJOTINE
(PA ŠE KAKŠNA
ODKRITA LAŽ)
O DEVETLETKI

Devetletka
je überkul!!!

V Sloveniji imajo vsi otroci zelo radi
ljubljeno in veliko devetletko!!!

Mit št. 1:

**Prenova osnovne šole je
bila odlično načrtovana,
pripravljena in izpeljana!**

»Na podlagi izhodišč Bele knjige je bil v osnovno šolstvo vpeljan program devetletne osnovne šole. Ni mogoče zanikati, da je bil nov, organizacijsko, strokovno, kadrovsko in finančno zahteven devetletni program osnovne šole kljub številnim strokovnim in političnim nasprotovanjem uspešno izpeljan. Zasluga za to gre prav skrbnemu načrtovanju sprememb, pravočasni pripravi potrebnih zakonskih in podzakonskih aktov, postopni vpeljavi novega programa ...«

Borut Chwatal, Šolski razgledi, 5.2.2010, stran 3

Zadnjih petnajst let poslušamo in beremo, kako skrbno pripravljena je bila in je devetletka: ko so načrtovali prenovu šole, ko so poskusno uvajali novi program in zdaj, ko je ta že dobro desetletje zasidran v slovenskih šolah.

V tem času smo občasno slišali tudi pomisleke nekaterih staršev, učiteljev, strokovnjakov, da vse le ni tako bleščeče. A je slovenska »šolska stroka« tovrstne pripombe ponavadi hitro označila za nestrokovne, potem pa nadaljevala s slavospevi šolski prenovi in ponavljanjem mantre o tem, kako skrbno je bila pripravljena devetletka in kako dobra je.

Pa je bila devetletka res odlično načrtovana, pripravljena in izpeljana? Pravzaprav ... ne! Drži: nekateri so v priprave novega šolskega programa vložili veliko naporov in prizadevanj. A velika količina entuziazma, navdušenja in volje še ni zagotovilo za uspešno uresničitev tako zahtevnega projekta kot je prenova javne šole.

Prenova osnovne šole je bila neuspešna

Novi devetletni program osnovne šole je prinesel marsikaj dobrega in marsikatero nujno spremembo. In vendar je zadnjo veliko prenovu

osnovne šole težko označiti drugače kot z besedo neuspeh. Zakaj neuspeh? Prenovi osnovne šole, katere rezultat je nova devetletka, seveda ni spodletelo, ker tako mislim Kristijan Musek Lešnik. Tudi ne zato, ker bi tako trdil kakšen glasen sedanji ali bivši ravnatelj ali ravnateljica; ali kakšen bivši ali sedanji minister; ali kakšen užaljeni strokovnjak, ki čuti, da ga pri načrtovanju in uvajanju devetletke niso pripustili dovolj blizu korita; ali kakšen politikant rdeče, črne, modre, oranžne ali mavrične barve. Kje pa!

Da je neuspeh najbolj primerna beseda za posledice šolske prenove, katere rezultat je devetletka, je zaslužen en sam preprost razlog: današnja devetletka ne uresničuje svojih lastnih ciljev. Ne uresničuje ciljev kurikularne prenove, ki jim je sledila (*oziroma bi jim morala slediti*). Ne uresničuje ciljev, ki so jih zapisali, zastavili in se jim zavezali tisti, ki so jo načrtovali, jo sooblikovali in so bdeli nad njo. Zato, in zgolj zato, si šolska prenova zasluži eno samo preprosto oceno: neuspeh (*glede na njene posledice pa lahko zlahka govorimo tudi o katastrofi*).

So za neuspeh šolske prenove krivi previsoki cilji? Morda so bili cilji premalo jasni?

Ne! Nikakor! S cilji ni bilo nič narobe. Težava je bila nekje drugje: kakovost javne šole ima globoke posledice za blagostanje tolikih generacij in celotne družbe, da prenova šolskega programa zahteva ogromno znanja, izkušenj, volje in občutljivega posluha za množico drobnih stvari, ki sestavljajo šolsko tkivo. Prepričanje »*to znamo*« in »*to hočemo*« ne zadoščata. Četudi avtorji šolske prenove še tako verjamejo vase in zaupajo v svoje zmožnosti.

Prenova šolskega sistema zahteva tudi jasne in uresničljive cilje. Cilji, ki naj bi jim sledili pri prenavljanju programa osnovne šole, so bili natančno takšni: razumni in uresničljivi. Bili so tudi jasni in merljivi. Da so bili jasni in merljivi, priča dejstvo, da lahko danes zelo dobro merimo, kako devetletka zaostaja za njimi. Da so bili uresničljivi, pričajo mednarodne raziskave in podatki, ki opozarjajo, da je kakšnega od teh ciljev slovenska osnovna šola že dosegla (*a žal stara osemletka, ne pa novi devetletni program*).

Cilji šolske prenove zagotovo niso bili niti nejasni, niti previsoki. Krivde za to, da jih današnja devetletka ne dosega, nikakor ne gre iskati v njih (*čeprav bi nekaterim, ki so zaslužni za današnjo devetletko, takšna ugotovitev morda prišla še kako prav*).

Za to, da današnja devetletka ne dosega ciljev, ki bi jih morala, niso odgovorni niti previsoki, niti nejasni, niti kakršni koli drugačni cilji. Za polom šolske prenove ne more biti odgovoren nihče drug kot tisti, ki so prevzeli odgovornost in obljubljali, da znajo, zmorejo in hočejo uresničiti zastavljene cilje. In potem tega niso znali, ali niso zmogli. Ali pa niso hoteli.

Je potemtakem devetletka popolnoma zanič?

Ne, devetletka ni popolnoma zanič; novi program je v slovensko osnovno šolo prinesel vrsto pridobitev, od podaljšanja šolanja za eno leto, do sodobnejših metod poučevanja. Sama zamisel o devetletni osnovni šoli gotovo ni slaba!

Povsem drugo vprašanje pa je, ali je devetletka dovolj dobra. Je tako dobra, kot so obljubljali njeni avtorji? Je tako dobra, kot bi lahko bila? Je tako dobra, kot bi morala biti?

Devetletka ni tako dobra, kot so obljubljali!

Pred 15 leti, so njeni snovalci zapisali jasne cilje kurikularne prenove. Razumne in nedvoumne cilje, ki bi jim morala slediti prenova šolskih programov. A jim je, vsaj pri osnovni šoli, kot kažejo vse številnejši podatki iz mednarodnih raziskav in domačih logov, boleče spodletelo.

Druga pomembna obljuba med nastajanjem devetletke je napovedovala vključevanje številnih učiteljev, ravnateljev in drugih v nastajanje novega programa. A kaj pomaga sodelovanje množice praktikov pri prenovi šole, če njihove ideje, predlogi in pripombe ostanejo preslišane, v programu šole in v učnih načrtih pa ostanejo pretežno zamisli strokovnjakov s fakultet, ki morda (*ne pa tudi nujno*) dobro poznajo teorije, manj pa vedo o vsakdanjem utripu in življenju v šolah.

Devetletka ni tako dobra, kot bi lahko bila!

Vse primerjave znanja učencev, ki so istočasno obiskovali oba programa, kažejo enako porazno podobo: znanje učencev v devetletki je slabše od znanja vrstnikov, ki so v istem času šolo obiskovali po starem osemletnem programu. Slovenski učitelji in učenci so torej zmožni priti do več znanja, kot ga dosežejo v današnji devetletki. In bi lahko to počeli tudi danes, če ne bi programa osemletne osnovne šole, ki naj ne bi dal dovolj znanja, nadomestil novi program devetletke, ki daje manj znanja.

Primerjave odnosa šolarjev do šole in do znanja opozarjajo, da je v času spreminjanja programa osnovne šole med slovenskimi učenci silovito upadlo veselje do šole in odnos do posameznih šolskih predmetov. Še

huje: ko govorimo o pozitivnem odnosu do posameznih predmetov in o veselju do šole slovenski šolarji močno zaostajajo za vrstniki v razvitih državah. Odnos, ki ga skozi osnovno šolo naši otroci gradijo do šole in do znanja, postavlja pod vprašaj prizadevanja za prihodnjo družbo znanja, v kateri bo učenje nujen pogoj visoke kakovosti življenja slovenske družbe in naroda.

Mednarodne raziskave opozarjajo tudi, da se slovenski učenci počutijo nadpovprečno obremenjeni s šolo. Še huje: v Evropi skoraj ni države, v kateri bi se trinajstletniki počutili tako obremenjene s šolo kot pri nas.

Ne, današnja devetletka ni tako dobra, kot bi lahko bila!

Devetletka ni tako dobra, kot bi morala biti!

Pri prenovi šolskega sistema, in pri vseh njenih dolgoročnih posledicah za posamezne otroke in njihove življenjske poti ter za državo in družbo v celoti, ni dovolj reči: lahko bi bilo bolje. Moralo bi biti bolje!

Zakaj bi devetletka morala dati več kot daje? Ker je bila prenova šole en od največjih, najpomembnejših, z vidika prihodnjega družbenega blagostanja pa tudi najbolj usodnih projektov v samostojni Sloveniji! Ker je bilo v šolsko prenavo vložena ogromno dela, truda, časa velike množice ljudi v šolah in izven njih! Ker je bilo v šolsko prenavo vložena ogromno denarja in drugih materialnih sredstev! Ker gre za otroke in ne za stvari! Ker gre za prihodnost slovenske družbe in države! Ker so tisti, ki so vodili prenavo, obljubljali točno to!

- - -

Devetletka ni padla z jasnega neba. Navsezadnje je v številnih slovenskih šolah štiri leta potekalo njeno poskusno uvajanje. Štiri leta so ogromno časa za preverjanje, kaj v novem programu deluje odlično, kaj je dobro, kaj bi se dalo še izboljšati in kaj se ne obnese (nenazadnje je prav to namen preizkušanja novega programa). Obenem pa omogočajo enkratno priložnost: neposredne primerjave med starim in novim programom. V času poskusnega uvajanja devetletke je bilo takšnega preverjanja in preizkušanja malo.

Evalvacija je bila skromna, ali je ni bilo. Po štirih letih poskusnega uvajanja ni bilo odgovorov na večino vprašanj o tem, ali in kako nova devetletka presega stari program, in ali in kako sledi ciljem, ki bi jim morala slediti. Zato so s 1. septembrom 2003 vse slovenske šole in vsi prvošolci vstopili v nov, nepreverjen program; prve resne pokazatelje rezultatov nove devetletke pa so, čeprav se sliši še tako nedoumljivo, prinesle šele mednarodne raziskave v prihodnjih letih.

Za to, da bi brez mednarodnih raziskav še danes lahko le topoumno mahali z zastavicami z napisom »devetletka je kul, desetletka je zakon«, poslušali trditve »šolske stroke« o uspošni šolski prenovi in odlični desetletki ter se norčevali iz tistih učiteljev in staršev, ki so v zadnjih letih upali glasno izraziti svoja opažanja in skrbi, je težko najti opravičilo. Za to, da vsak dan več kot 150.000 šolarjev hodi v program, ki ni bil ustrezno preverjen in ki ne daje pričakovanih in zelenih rezultatov, opravičila ne more biti. Ne sme biti! Morda bi »snovalcem« desetletke še lahko opravičili, če niso znali, ali zmogli pripraviti boljšega šolskega programa. Ne more pa biti nikakršnega opravičila za to, da so zavestno poslali generacije otrok v nedorečen in nezadostno preverjen (ter kot se je pozneje izkazalo, tudi manj učinkovit) program.

Ne, desetletka sama po sebi ni slaba! Bi pa l morala biti boljša. Dejstvo, da je novi desetletni program osnovne šole prinesel marsikaj dobrega in marsikatero nujno spremembo, ne zadošča za pozitivno oceno šolske prenove. Moral bi biti boljši. Lahko bi bil boljši, če bi pri njegovem načrtovanju sledili ciljem šolske prenove (ne nekim domišljajskim ciljem, pač pa tistim, ki so jih avtorji šolske prenove sami zapisali in so jim bili zavezani), ali če bi pri njegovem uvajanju sledili vsaj minimalnim strokovnim standardom za tako pomembne projekte.

Kdo ni odgovoren za neuspeh desetletke

Ena od priljubljenih slovenskih folklornih navad je lov na čarovnice in iskanje krivcev. Čeprav je ob soočenju s težavami bolje najprej iskati rešitve in šele pozneje (če je to sploh smiselno) govoriti o odgovornosti, gre pri javni šoli za tako resne stvari, da bo vprašanje odgovornosti prej ali slej aktualno. *(Če ne drugega, vsaj zato, da se tiste, ki so z morebitnim neznanjem, nestrokovnostjo, nekompetentnostjo, nestrpnostjo, ali kako drugače prispevali k neuspehu desetletke, vljudno zaprosi, naj se vzdržijo nadaljnjih posegov v šolski prostor; če tega ne zmorejo sami, pa bi jim morda kazalo vsaj pripreti vrata do področij, kjer bi še lahko škodili.)*

Najprej pa je treba razjasniti, kdo zanesljivo ni odgovoren za neuspeh desetletke. Učenci niso odgovorni za neuspeh desetletke. So le prvi in najboljši pokazatelji njenega dometa. Tudi starši niso odgovorni za neuspeh desetletke. Čeprav so znali biti v preteklih letih (včasih tudi neupravičeno) kritični do nje, je čas pokazal, da se kot prvi in najboljši opazovalci učinkov desetletke ponavadi pri tem niso motili. Vendar z odgovornostjo za neuspeh šolskega programa nimajo zveze. Tudi učitelji niso odgovorni za neuspeh desetletke. Čeprav so tudi številni učitelji znali biti precej kritični do nje, in je čas pokazal, da se kot izvajalci

njenih dobrih in manj dobrih rešitev ponavadi pri tem niso motili, z odgovornostjo za neuspeh šolskega programa nimajo zveze. Kakršno koli preusmerjanje pozornosti na učitelje, ali iskanje njihove krivde za neuspeh devetletke bi bilo globoko zavrženo. Tudi kritična strokovna javnost (kolikor je še premore slovenski šolski prostor) ni kriva za neuspeh devetletke. Drži, strokovnjaki, ki so v preteklih letih občasno opozarjali na težave v devetletki, so bili ponavadi v manjšini. A tudi tisti, ki so le molče opazovali kopičenje podatkov o neuspehu šolske prenove (*bodisi zaradi slepega zaupanja, bodisi zaradi pomanjkljivega znanja, bodisi zaradi obljubljenih priboljškov, bodisi zaradi strahu pred neprijetnimi posledicami*), so odgovorni kvečjemu za (pre)dolgo vztrajanje bajke o uspešni devetletki. Čeprav bo lahko imel marsikateri slovenski »šolski« strokovnjak veliko vsebin za razgovor sam s sabo, če in ko se bo pred zrcalom pogovoril s svojo strokovno in etično integriteto o soodgovornosti za (pre)pozno razpihanje megle okrog devetletke, to ne pomeni, da bi bil kdo od teh odgovoren tudi za neuspeh devetletke.

Ko se delijo lovorike, priznanja in pohvale za uspeh katerega koli projekta, se najprej razdelijo tistim, ki so ga načrtovali, usmerjali, oblikovali, preizkušali. Na istem koncu je ponavadi smiselno iskati zasluge tudi takrat, kadar se projekti sfižijo. In nobenega razloga ni, da bi v zvezi z neuspehom devetletke razmišljali kako drugače.

Kako jim je lahko spodletelo?

Kako lahko spodleti tako pomemben projekt, kot je prenova javne šole? Kako lahko spodleti projekt, v katerega je vložena toliko časa, toliko denarja in nenazadnje toliko energije in volje množice učiteljev in drugih? Kako lahko spodleti projekt, ki sooblikuje usodo, prihodnost in uspešnost ne le stotisočev mladih, pač pa celotne slovenske družbe?

V primeru zadnje šolske prenove je bila ena od ključnih napak očitno storjena v času štiriletnega poskusnega uvajanja devetletke. Osrednji namen poskusnega uvajanja novega programa bi moral biti njegovo preizkušanje. Spremljanje in evalvacija rezultatov novega programa sta ključ do spoznanj, katere nove rešitve so odlične, katere so dobre in katere so morda manj dobre. Četudi bi bilo pri načrtovanju novega programa storjenih kaj napak, bi jih lahko skrbna spremljava in evalvacija prepoznala in popravila.

Pa je ni bilo! Kljub štiriletnemu poskusnemu uvajanju devetletke resnega spremljanja in evalvacije učinkov novega programa ni bilo; tisto, kar je bilo, pa je bilo skromno in nezadostno. Nekatere evalvacijske

študije so vodili sami avtorji devetletke (*v resnem svetu bi idejo, da uspešnost novega programa ocenjujejo njegovi soavtorji, verjetno sprejeli krohotom*), nekatere pa so bile celo popolnoma nesmiselne. Četudi so avtorji devetletke morda imeli vtis, da je novi program odličen, je danes vse bolj jasno, da so bili ti vtisi prej pobožne želje, kot plod resnih strokovnih ocen.

Iskreno verjamem da neuspeh zadnje šolske prenove nima nikakršne zveze s svetovnonazorskimi, političnimi, ali drugačnimi barvami in opredelitvami tistih, ki so načrtovali in oblikovali devetletko. Iskreno upam tudi, da ima opraviti le z njihovo strokovno integriteto, z znanji, sposobnostmi in kompetencami, potrebnimi za izpeljavo tako zahtevnega in pomembnega državnega projekta. Kakršni koli drugačni razlogi za neuspeh šolske prenove, bi bili namreč tako zavrženi in tako nepredstavljeni, da ne verjamem, da bi bil kdor koli zavestno početi kaj takšnega, kaj šele zmožen zdržati pod bremenom strokovne, človeške in moralne odgovornosti za takšno početje.

- - -

Za šolski program, ki več kot deset let po začetku uvajanja ne dosega ciljev, ki so si jih zastavili njegovi načrtovalci (kot bomo videli v naslednjih poglavjih), je seveda težko reči, da je bil odlično pripravljen in uspešno izpeljan. **Prepričanje o odlično načrtovani, pripravljani in izpeljani devetletki, je prazen mit.**

Med stavkoma »truditi se prenoviti osnovno šolo« in »pripraviti odličen nov šolski program« ni nujno enačaja. Zadnja slovenska šolska prenova in nova devetletka sta očiten primer, kako lahko tudi dobri nameni (o kakšnih drugačnih raje niti ne razmišljam) vodijo k manj dobrim rezultatom. A če so lahko podatki o padcu učinkovitosti in kakovosti slovenske osnovne šole za druge države opomin, kako se naj ne lotevajo prenove šolskih sistemov, so za nas neusmiljena resničnost, s katero danes živijo slovenski šolarji, njihove družine in šolniki, jutri pa se bo z njenimi posledicami soočala vsa družba. zato jih moramo razumeti kot glasno opozorilo, da z vsakim podaljšanjem tiščanja glav v pesek in skrivanja pred neprijetnimi posledicami šolske prenove izgubljam dragoceni čas, škoda pa se kopiči.

Mit o odlični šolski prenovi ima še eno pomembno razsežnost. Če bo dogajanje v našem šolskem prostoru v prihodnosti še naprej usmerjala tista »šolska stroka«, za katero se zdi, da je najprej zavozila prenovu osnovne šole (ker bodisi ni mogla, znala, ali hotela drugače), zdaj pa si bolj prizadeva za prikrivanje razsežnosti in posledic poloma zadnje

šolske prenove in širjenje mitov o »odlični prenovi in odlični devetletki« kot za soočenje z vsemi njenimi posledicami, bo izgubljenega še več časa. Na oltarju prazne častihlepnosti in samozaverovanosti pa bo žrtvovanih še več generacij šolarjev. Da avtorjem devetletke ni do resnega soočenja z njenimi neprijetnimi posledicami in rezultati, ni nič nenavadnega. Dlje kot bo trajalo sajenje cvetic in ustvarjanje meglic okrog šolske prenove, manj bo vprašanj o tem, kako je lahko šolska prenova tako zgrešila svoje cilje in kdo jo je vodil v napačno smer. Da pa bi vsi, ki se ukvarjajo (ukvarjamo) s šolo, pristajali na to in se kot talci nekaterih užaljenih egov pretvarjali, da je z devetletko vse v najlepšem redu, je nesprijemljivo.

Miti o odlično načrtovani in izpeljani šolski prenovi niso benigni slepilni manevari. So škodljivi in nevarni, vse dokler bodo preprečevali resno soočenje z današnjim stanjem in zdravjem slovenske osnovne šole. Si lahko slovenska družba privošči takšno tiščanje glave v pesek? Si lahko to privoščijo šolniki, ki vedo, znajo in zmorejo bolje, pa jim tega ne dopušča slab sistem? Si lahko to privoščijo starši, ki vsak dan zaupajo svoje otroke državi v dobri veri, da jim bo ta zagotovila vsaj spodobne temelje za soočanje z zahtevami jutrišnjega sveta?